

Min hembygd – Oskar Socken

Specialarbete
i historia
av

Jessica Lindwall

H3, 1991

Under 1991 sammanställde Jessica Lindwall från Lillaverke denna skrift över Oskar Sockens historia. Jessica gjorde detta som ett specialarbete i historia vid Åkrahällsgymnasiet. Det ursprungliga dokumentet har digitaliserats och Jessica Lindwall har gett Oskars Hembygdsförening rätten att publicera och att lägga ut skriften på nätet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
Oskar sockens historia	4
Allmän information	5
Kyrkans betydelse	6
Konfirmation	6
Befolkningsutveckling	7
Emigration	8
Diagram över emigrationen	9
Särskilda händelser i socknens historia	10
Meteoriten	11
Vardagssysslor	13
Skola	14
Fritidsaktiviteter	15
Jordbruk då.....och nu	16
Pigor och drängar	17
Marknader	17
Djuren på gården	18
Mat	19
Ysta ost	19
Bygemenskap	20
Socialt trygghetsnät	20
Sjukdomar och sjukvård	21
Barnmorska	21
Service	21
Affärer och kaféer	22
Affärsinteriör	23
Mejeriet och fabriker	24
Gamla mått och vikter	25
Pengars värde	26
Prisexempel	27
Kringvandrare	28
Straff	28
Boende genom tiderna	29
Världskrigen	32
Teknikens under	33
Avslutning	34
Källförteckning	35

INLEDNING

Detta specialarbete handlar om min hembygd Oskar socken och framförallt om min hemby Lillaverke. Jag valde det här ämnet, eftersom jag länge tänkt be mina morföräldrar berätta, hur det var när de var barn om vad de har fått uppleva under sin livstid.

Detta blev således ett utmärkt tillfälle, att förena nytta med nöje. Under tiden jag har hållit på med detta arbete, har jag lärt mig mycket och allt får inte plats här. Det har också varit intressant, att få veta lite mer om hur det var förr. Om Du går och funderar på, att prata med några äldre om gamla tider, vill jag bara säga: gör det, men vänta inte för länge, då kanske inte den äldre generationen finns kvar och då har Du verkligen missat något! Till sist vill jag framföra mitt varma tack till mina morföräldrar; Filip och Sigbritt Gustafsson och även till Erik Madeland, som berättade om sin hembygdspark i Skedebäckshult. Tack också till min handledare Inger Klingström, Åkrahällskolan.

Mormor och morfar.

OSKAR SOCKENS HISTORIA

Oskar socken bildades 1847, genom en utbrytning från Mortorps socken. Anledningen till utbrytningen anses ha varit den långa vägen till moderkyrkan. Sträckan mellan modersförsamlingen och annexförsamlingen var ungefär två mil. Det låter inte så långt, men vägarna var inte underhållna på samma sätt som nu. Den nya socknen uppkallades efter kung Oscar I, som tre år tidigare erhållit tronen. Medan området tillhörde Mortorp, kallades det för Mortorps skogsbygd eller Kapellbygden.

På nästföljande sida finns en karta över socknen, med kulturella inslag.

KAPELLET

Kapellet uppfördes i slutet av 1700-talet, på uppdrag av dåvarande kyrkoherden i Mortorp, Matthias Runkrantz. Kapellet låg där kyrkan nu ligger och gudstjänst firades var tredje söndag. Tyvärr har jag inte lyckats få tag på någon bild på kapellet och inte mycket information heller.

KYRKAN

Oskar kyrka byggdes 1870. Det är en träkyrka och byggmästare var J.G. Blomdell, Nybro.

Klockstapeln är från 1862 och den första storklockan hette Karolina. En mindre klocka skänktes 1932 av Hanna Olsson. Den bär namnet Johanna och används än i dag.

Orgeln är från 1883 och den ljuder skönt ännu. Kyrkan renoverades 1953 och då installerades både elektrisk belysning och dito uppvärmning. Ett vapenhus gjordes nere i kyrkan, vilket ledde till, att kyrkorummet blev mindre. I samband med renoveringen revs större delen av kyrkstallarna och de återstående blev redskapsskjul.

Oskar Kyrka

ALLMÄN INFORMATION

NYBRO KOMMUN

1. Kroksmåla församling
2. Bäckebo församling
3. Hälleberga församling
4. Madesjö församling
5. Kristvalla församling
6. Nybro församling
7. S:t Sigfrid församling
8. Örsjö församling
9. Oskar församling

Lillaverke är det lilla svarta området på kartan. Namnet Lillaverke har byn fått av ett fast fiskeredskap, kallat "Verk", som det fanns gott om förr. "Lilla" kommer av att vattendraget var litet. Den å det gäller är Hagbyån, som rinner tvärsigenom byn.

Vy över Hagbyån.

KYRKANS BETYDELSE

Kyrkan hade förr en helt annan betydelse i det dagliga livet, än nu. Kyrkbacken var en naturlig träffpunkt, där man pratade, utbytte nyheter och till och med gjorde affärer.

De långa gudstjänsterna inbjöd också till småprat. I Mortorps kyrka finns de gamla byalagsbänkarna fortfarande kvar och dem skulle man sitta i. Det var också viktigt, att kvinnor satt till vänster och männen till höger i kyrkan.

Kyrkan utgjorde också en mer naturlig källa till kunskap, genom söndagsskola, konfirmandarbete och Bibelläsning. Detta är viktigt i dag också, men tas inte till vara i samma utsträckning som förr.

Många av vår tids kyrkliga traditioner har sitt ursprung i 1800-talets kyrka. Ett exempel på det är, att i Oskar kyrka sjunges varje söndag psalmen "Så älskade Gud världen", nr. 28 i 1986-års psalmbok.

KONFIRMATION

Konfirmationen innebar slutet på barnstadiet och inkörsporten till vuxenvärlden. Undervisningen var sträng och de fick lära sig mycket utantill, såsom psalmer, trons artiklar jämte förklaringar och buden.

Det fanns inget tvång på att gå och läsa, men nästan alla gjorde det ändå. Själva konfirmationen var mer oförberedd än nu och förhör med handuppräckning hölls.

Konfirmationsåldern var, då som nu, ungefär 14 år. När man var konfirmerad, fick man börja gå på danser, men myndig blev man först vid 21 år fyllda.

Foto Nybro kommun: Kyrkbacken - en naturlig träffpunkt.
Kyrkstallar, Oskar socken.

BEFOLKNINGSUTVECKLING

Förr i tiden bodde de flesta människorna på landet, vilket märks om man ser på befolkningsstatistiken. Att familjerna var stora, ungefär 10 personer, gjorde också sitt till.

De stora barnaskarorna berodde på att man ville ha någon som tog hand om en när man blev gammal. Hade man många barn, var det större chans att några överlevde till vuxen ålder. Nu för tiden bor de flesta i städer, men jag tror att fler och fler börjar söka sig ut på landet igen, särskilt unga familjer med små barn. Det är en positiv utveckling för att landsbygden ska finnas kvar.

Trots det ökande barnantalet i socknen minskar folkmängden, på grund av att det är många av de äldre som dör. Familjerna är inte heller så stora längre, 4-5 personer är vanligt, men den trenden är kanske också i sin slutepok; familjerna blir större och större.

Här följer en tabell över befolkningsutvecklingen i Oskar socken under åren 1850 - 1990:

1850	1 347
1860	1 597
1870	1 883
1880	2 049
1890	1 787
1900	1 526
1910	1 332
1920	1 175
1930	1 024
1940	842
1950	722
1960	587
1970	422
1980	388
1990	371

EMIGRATION

OSKAR SOCKEN

Under 1870-talet ökade folkmängden i socknen till omkring 2000 personer. Detta, tillsammans med missväxt och svårigheter att få sin utkomst inom socknen, ledde till att många såg emigration som enda utväg. År 1869 var ett svårt nödår på grund av två års missväxt och detta år utvandrade den första större gruppen å tio personer.

Största antal emigranter under ett år var 30 personer. Året var 1902. 1895 återvände tio personer till socknen.

Man räknar med, att omkring 600 personer emigrerade till Nordamerika från socknen, under åren 1866 - 1930 .

UTVANDRINGENS BETYDELSE

Jag tror, att utvandringen var till nytta för svenska folket. Jordbruk och industri kunde inte ge arbete åt den snabbt växande befolkningen.

Om inte utvandringen hade ägt rum, tror jag, att befolkningen hade minskat ändå och det är bättre om människor utvandrar och överlever, än stannar och svälter ihjäl .

BAKGRUND

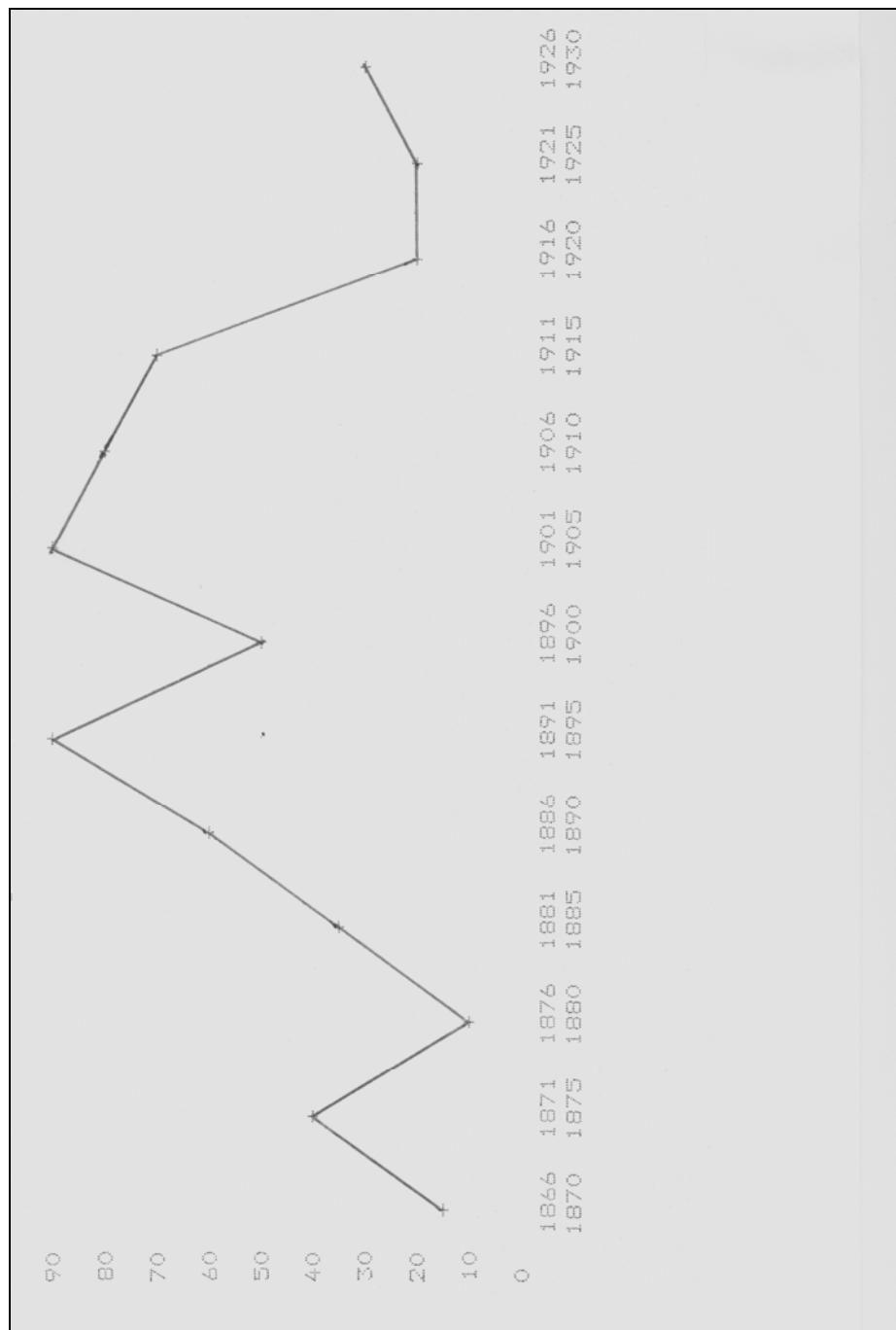
- Folkökningen i 1800-talets Sverige, spelade stor roll för emigrationens uppkomst.
- Folkökningen berodde bland annat på " Freden, vaccinet och potäterna", som Esaias Tegnér uttryckte det.
- Efter 1814 var det slut på den tid, då svenska män dödades i krig. Detta ledde till folkökning.
- Vaccinering mot smittkoppor infördes 1801, vilket ledde till minskat antal döda i denna sjukdom.
- Kosthållningen förbättrades. Potatis gav Viktiga kalorier och tillsammans med vitamintillskott, hjälpte det människor att överleva.
- Den stora barndödligheten minskades genom bättre hygien vid förlossningar.
- Den stora folkökning, som följde i de förbättrade livsvillkorens spår, fick tillsammans med några års missväxt, människor att emigrera.

MIN HEMBYGD - OSKAR SOCKEN

Jessica Lindwall, 1991

Antal emigranter från Oskar socken åren 1866 - 1930

SÄRSKILDA HÄNDELSE I SOCKNENS HISTORIA

KLENEMÅLAGÖLEN

Midsommarafton 1935 hände en hemsk olycka, enligt de äldre det värsta som hänt i socknen. Fyra flickor i 20-års ålder var ute och rodde i en eka på Klenemålagölen. Ekan kantrade av okänd anledning och de fyra flickorna hamnade i vattnet. Ingen av dem kunde simma, vilket ledde till att de alla drunknade. När olyckan upptäckts meddelade man det hemska som hänt och de pågående festligheterna vid dansbanan avbröts genast.

MORDBRÄNDERNA

Den första mordbranden anlades i juli 1974. Den följdes av ytterligare fem bränder. Uthus och ladugårdar var i farozonen. Bränderna anlades i Alsjöholm med omnejd. Tre av gångerna lyckades den fruktade helgpyromanen; de antända byggnaderna totalförstördes. En av bränderna upptäcktes i tid och kunde släckas. De återstående försöken misslyckades: det tog sig inte. Ett stort polisuppbåd bevakade trakten under helgnätterna, men pyromanen slog till och försvann. Den sista branden var i oktober och därefter kunde många oroliga bybor åter sova på nätterna, istället för att hålla vakt. Någon människa kom aldrig till skada vid bränderna. Vem, eller vilka, som låg bakom bränderna, har inte klarats ut.

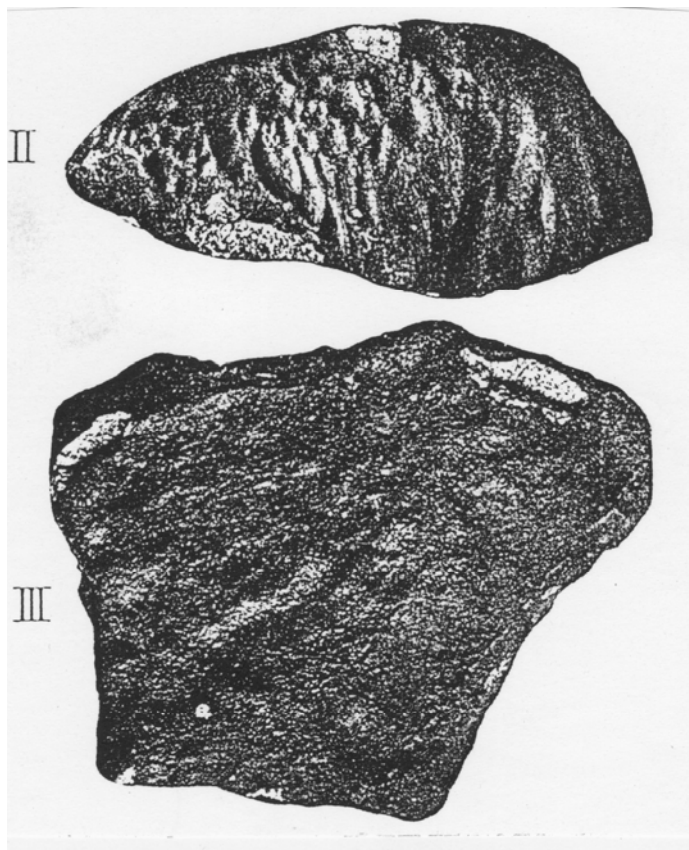
METEORITEN

Den mest speciella händelsen i socknens historia, är meteoritnedfallet den 11 maj 1930. Det är ett av endast nio bekräftade meteoritnedslag i Sverige.

Meteoriten är en stenmeteorit och vägde vid nedslaget 6862g. Nedslaget observerades av några personer, som befann sig en liten bit från nedslagsplatsen. De hörde ett starkt, ilsket surrande ljud, som de inte kunde identifiera. Efter någon minut, slog meteoriten ned i en åker och de gick och tittade på den. En av de närvarande tog hand om stenen, vilken fortfarande var varm.

Nu finns stenen till allmänt beskådande på Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm. Mindre delar av meteoriten, finns på några museer i USA.

På följande sida återfinns den artikel, som berättade om den märkliga händelsen. Artikeln är samtidigt ett prov på hur tidningarna var skrivna.

II Meteoriten från sidan

III Meteoriten bakifrån

Sällsynt naturfenomen.

En meteorit faller ned i Lillaverke i Oskars socken.

Fenomenet åskådas av fyra personer. — Meteoriten väger sju kilogram.

Överst: Lillaverke gård (X visar nedslaget); därunder: meteorstenen.

Ett sällsynt naturfenomen inträffade i söndags e.m. vid 4-tiden i Lillaverke 2 i Oskars socken och kom att observeras av fyra personer, vilka för tillfället befunno sig vid gården, på vars gårdsplan de stodo och samtalade. Det var en meteorit, som under dån och brak föll ned från rymden och hamnade i ett gårde intill gården.

En av åskådarna, snickaren G. A. Lindfors i Otteskruv 1 i Madesjö socken, har om den märkliga händelsen berättat följande:

Järnte tre andra personer befann han sig på Lillaverke gård, där de stodo och samtalade, då de plötsligt fingo höra ett väldigt dån som av en stor flygmaskin. Dånnet tilltog i styrka och blev snart nästan öronbedövande, då de fingo se en i det klara dagsljuset svagt lysande kropp komma fallande från rymden. Meteoren — det var en sådan — gick i riktning från söder till norr rätt över gården och föll ned i ett gårde bland några större stenar, dock utan att träffa dessa. Torven kastades omkring vid nedslaget och meteorstenen borrade sig ned i den ganska lösa jorden omkring en meter.

En person, som befann sig på ett längre avstånd från gården hade före nedfallet hört ett dån som av ett kanonskott och även i gårdar i närheten har man hört dån av en explosion vid denna tid. Förmodligen har meteoren,

då den på sin färd genom rymden kom in i jordens luftlager, under upphettningen vid dess friktion mot luften exploderat och dånnet därav hörts ned till jorden.

Åskådarna av nedslaget skyndade fram till platsen och hr Lindfors grävde upp stenen, som då ännu var ganska varm, och tog vara på den.

Nedslagsplatsen var belägen 6 meter norr om byvägen och ungefär 11 meter från ladugårdsbyggnaden, som ligger på vägens södra sida. Gården är ganska sumptig, men där nedslaget ägde rum, är marken jämförelsevis torr med mjuk och lös jord mellan de stora stenarna.

Meteoren är ett fyrkantigt litet block, som väger 7 kilogram. Dess långsidor mäta 24 och 14 cm. samt kortsidorna 17 och 18 cm. Tjockleken är på tjockaste stället 10 cm. och på smalaste stället 6 cm. Ytan är svart och synes på den ena sidan vara liksom avslipad och ganska jämn, medan motsatta sidan är mera skrovlig, liksom om stenen blivit bruten loss från något annat stycke, vilket antagligen skett vid den explosion, vars knall ju också hörts. I ett brottstycke synes meteoren invändigt

bestå av någon glimrande metall och tvärs över stenen löper en liten metallklar rand av mycket stor hårdhet. Den relativt lilla stenens stora tyngd varslar också om, att den består av någon mycket tung metall.

Vi visa här ett par bilder, dels av meteoren i jämförelse med en vanlig tändsticksask, och dels av Lillaverke gård, där nedslagsplatsen markeras av den upprättstående stören.

Från riksanstalten för meteorologiska undersökningar anländer i dag en vetenskapsman till Nybro för att närmare undersöka meteoren och omständigheterna vid dess nedfall m. m.

Det inträffar icke ofta, att dessa himlavalvets vagabonder, meteorerna, falla ned i vårt land, varför ett meteorfall naturligtvis har sitt stora intresse för vetenskapen. Det senaste kända meteorfallet i Sverige inträffade för 6 år sedan i Skåne, men tidigare för ett 20-tal år sedan ha meteorfall inträffat i Uppland och Västmanland. Eljest händer det nog, att personer få för sig, att de sett meteorfall falla här och var, men då saken närmare blivit undersökt, har det visat sig vara misstag.

Överst: Lillaverke gård (X visar nedslaget); därunder: meteorstenen.

Artikeln är hämtad från Barometern 14/5 1930.

KVINNANS VARDAG

Kvinnan var den som först fick stiga upp, ofta redan vid 05-tiden. Det första hon hade att göra, var att se till att det blev eld i spisen. Därefter skulle hon laga frukost, vanligen bestående av gröt, bröd och kaffe.

Sedan skulle familjen väckas och arbetet i hemmet kombinerades med barnpassning. De äldre barnen skickades till skolan och dagens sysslor tog vid. Det kunde vara att tvätta, baka, städa eller ta hand om slakten. Att mjölka korna hörde också till kvinnans lott. Dessemellan skulle karl och barn ha mat. I skymningsljuset, eller i det svaga ljuset från en fotogenlampa, satt hon en stund på kvällen och sydde, stickade eller stoppade strumpor. Husmor som piga, sysslorna var desamma.

MANNENS VARDAG

Mannens sysslor bestod av att ta hand om djuren, jordbruket och skogen. Han vistades mycket ute året om. Hans arbete var ett krävande kroppsarbete och han hade fullt upp med att så, sätta, skörda, ploga och se till att familjen hade så mycket mat, att det räckte över den långa och kalla vintern. Alltid lyckades han dock inte; hade det kommit för lite eller för mycket regn kunde skörden slå fel och då fick man snåla med maten för att den skulle räcka.

Husbonde som dräng, alla fick kämpa tillsammans för att klara sig och de sina.

BARNENS VARDAG

De fick stiga upp tidigt för att hinna gå till skolan, som kunde ligga bortåt en halvmil hemifrån. Måndag till lördag gick de i skolan mellan kl. 8-14. Sedan fick de traska hem igen.

Väl hemma fick de lite att äta och så var det dags för läxläsning. När det var gjort fick barnen hjälpa till att bära in ved och vatten. När det blev en stund över passade de på att leka och roa sig. Flickorna fick även hjälpa till med att passa sina mindre syskon.

SKOLAN

Förr fanns det tre skolor i socknen: en i Alsjöholm, en i Lillaverke och en i Karstorp. Skolgången började vid 7-8 års ålder, beroende på att man hade inskrivning vartannat år. Man gick i skola i sex år, sex dagar i veckan, mellan kl. 8-14.

Disciplinen var betydligt strängare än nu, så det gällde att kunna sina läxor, annars kanske man fick smaka på rottingen eller vad värre var stå i skamvrån.

Ämnena var ungefär samma som nu, dock lästes inte språk. Kristendom var ett eget ämne, andra religioner lästes ej. Alla skoldagar börjades med en morgonpsalm. Flickorna hade två timmar mer i veckan, eftersom de hade syslöjd.

Läxor och prov gavs i riklig mängd redan i småskolan d.v.s. 1-2 klass. 3-6 klass kallades för folkskola. Redan i 1:a klass fick man betyg, vilka uppdelades på följande vis:

- A Berömlig
- A Med utmärkt beröm godkänd
- AB Med beröm godkänd
- Ba Icke utan beröm godkänd
- B Godkänd
- BC Icke fullt godkänd
- C Otillräcklig

Betyg i uppförande och ordning fick man också, enligt följande:

Uppförande

- A Mycket gott
- B Gott
- C Mindre gott
- D Klandervärt

Ordning

- A Mycket god
- B God
- C Mindre god

Nu finns bara skolan i Alsjöholm kvar, men den byggs ut nu, tack vare det stora barnantalet, vilket i sin tur beror på en ständig inflyttning till socknen, varav större delen är unga familjer med barn.

Skolan i Lillaverke lades ner 1948, just på grund av för litet barnantal. Skolhuset byggdes sedan om till boningshus. Där bodde jag som liten.

FRITIDSAKTIVITETER

Förr hade man inte samma fritidsproblem som nu, eftersom man inte hade så mycket fritid. Utbudet av ordnade aktiviteter var följaktligen inte så stort. Som ung kunde man vara med i SLU = Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, vilket nu motsvaras av CUF.

Inom SLU anordnades förhandlingar, olika tävlingar, dans eller kanske en cykeltur till bygdegården i Örsjö, där Örsjö SLU höll till.

I Björnasjö fanns en skytteförening för karlarna och var man för liten för det eller ointresserad, kunde man ju alltid spela boll.

Filip Gustafsson

Ivar Johansson

En kyrklig ungdomskrets fanns det också, där det ordnades undervisning i trä- och syslöd och en gång om året skickade man iväg 2-3 medlemmar på en ungdomskurs.

För de mindre barnen var det bara söndagsskolan efter söndagens gudstjänst som var ordnad aktivitet. När de inte hade något att göra fick de hitta på något. Detta gynnade barnen, de stimulerades att tänka och lösa problem själva

DANS

Kroksmålabron nu

På somrarna var det dans nästan varje lördagskväll, antingen vid dansbanan Gröningen i Alsjöholm, eller på Kroksmålabron. Danserna varade ofta till midnatt och de besöktes flitigt av traktens pigor, drängar och ungdomar.

Man dansade polka, vals, hambo och schottis till någon spelmans dragspelsmusik.

JORDBRUK DÅ...

Arbetet på gården skedde med hjälp av hästen och hårt kroppsarbete. Tänk att gå bakom en häst och ploga en hel dag eller harva. Arbetet tog lång tid och resultatet var mycket beroende av vädret. Både för mycket och för lite regn ledde till missväxt.

Morfar berättade att det var en svår konst att så för hand.

De som var riktigt duktiga sådde med både höger och vänster hand. Svårigheten ligger i att få ut utsädet jämnt.

På gården odlade man det man behövde i hushållet, till exempel: potatis, vete och andra spannmål.

Djuren som fanns, var också för husbehov, inte för att tjäna hela sitt uppehälle på.

...OCH NU

Dagens jordbruk finns för förtjänstens skull. Den är dock liten och jordbruken blir färre. De som finns kvar är ofta stora gårdar, med mycket tekniska hjälpmedel, till exempel elektrisk utgödsling, elektriska mjölkmaskiner och automatisk utfodring. Numera är inriktningen av jordbruket mer enformig. Antingen har man djur eller odlar man spannmål eller avverkar och planterar skog. Traktorn har

övertagit hästens centrala roll och arbetet har förenklats och det tar kortare tid.

Tekniken har dock lämnat negativa effekter också. Förr var det ingen som fick nedsatt hörsel av några dånande motorer. Arbetstakten var lugnare och man använde mindre konstgödsel. Maten, marken, djuren och människan mådde bättre förr.

PIGOR OCH DRÄNGAR

När morfar var ung var det vanligt, att det på varje gård fanns några pigor och drängar. De tjänade 1 kr/dag och arbetade sju dagar i veckan.

På hösten fanns det något, som kallades för frivecka, vilket innebar, att pigor och drängar var lediga. Det var också under den perioden de kunde byta gård om de ville.

Förutom 1 kr om dagen i lön, fick de mat och husrum. De hade en mängd sysslor att sköta och arbetsdagen var minst tio timmar.

På sommaren kunde de unga i byn ta anställning på en gård, då det alltid behövdes hjälp i slåttertiden.

MARKNADER

Kreatursmarknader var det några gånger om året, främst på eftersommaren och hösten. Marknadsplatsen var Oxabacken, mittemot gamla mejeriet i Nybro. En marknadsdag var lång eftersom man fick leda djuren till Nybro och kanske hem igen, om man inte fått dem sålda. För att hinna gå till marknaden började man vid 03.30-tiden och var framme vid 09.00-tiden.

Marknaderna var samlingsplatser för bönderna i trakten, där de kunde utbyta råd och nyheter med varandra. Det fanns ytterst sparsamt med nyttoföremål på dessa marknader.

Priset på en ko var 60-70 kronor och för en 20 kg gris 7-8 kronor.

DJUREN PÅ GÅRDEN - HÄSTEN

Nu säger man ofta, att hunden är människans bästa vän men förr var det hästen som ståtade med den titeln.

Hästen användes i jordbruket, traktorer fanns inte och skulle hela familjen åka bort åkte man hellre häst och vagn än cyklade.

Hästen passade utmärkt till dessa ändamål, men det var arbetsamt för bönderna och det var tidskrävande. Detta blev arbetshästens fall, när traktorer började dyka upp; det gick fortare och var inte så ansträngande. När även lönsamhet kom in i bilden, hade arbetshästen sett sina bästa dagar, för den här omgången.

DJURHÅLLNING

Djuren fick ströva ute och de var inte, som dagens produkter, stressade eller sjuka. Förhållandena förr var normala. Höns och grisar fick gå ute och böka. Djuren trivs bättre så, än i en liten trång bur utan dagsljus.

Boven nu är lönsamheten. Allt ska löna sig och för det offrar man djurens hälsa.

Grymt, men typiskt för vår tid.

KREATUR

På en normalstor gård fanns det 7-8 kor, vilka man hade för mjölkens skull. Det fanns också 1-2 hästar, de var nödvändiga i arbetet på gården. Höns och grisar hade man till husbehov. Det fanns oftast bara en tjur i varje by och han användes flitigt för att bönderna skulle få kalvar av sina kor. De andra tjurarna slaktades som göd- eller spädkalvar.

MAT

Kosten var allsidig, även om den till stor del bestod av saltat fläsk, konserverat kött och potatis.

På hösten plockade man mycket bär, så att det skulle räcka över den långa vintern. För att bären skulle hålla sig, gjorde man mos av dem. Ett annat förvaringssätt var att konservera dem. Överhuvudtaget tog man mer vara på vad naturen har att erbjuda förr. Man var också beroende av naturen på ett helt annat sätt. Visst är vi beroende av om skördarna blir bra eller dåliga, men en dålig skörd betyder inte katastrof för oss.

Mjölk och mjölkvaror var dagligvaror, så även kaffet, som dracks i stora kvantiteter.

JAKT

Änder och harar jagades för att de var matnyttiga, rävar och ekorrar för sina värdefulla skinn. Älgar och rådjur var en ovanlig syn.

Jakten var inte så reglerad som den är nu, det gjorde inget om man inte var precis på sin egen mark och jagade.

YSTA OST

Hemgjord ost var vanligt förr och var bara ett av många förvaringssätt. Mjölken höll sig inte länge och därför var man tvungen, att göra något av den.

Här ska jag i korta drag förklara, hur det går till att ysta ost. Till ett par ostar går det åt mycket mjölk och lite ostlöpe. Det är de enda ingredienserna. De blandas och får stå, tills det har blivit en tjock massa av det. Då är det dags att börja krama ur vasslan. När det är färdigt börjar det ett passande i klass med barnpassning; i början ska man byta handduk och vända på osten två gånger/dag! Efter några veckor har osten torkat och det är dags för provsmakning.

Denna kan dock gå om intet, i fall osten inte har blivit riktig, utan rutten inuti.

BYGEMENSKAP

Förr var bygemenskapen betydligt större än nu, man kunde gå och dricka kaffe hos grannarna utan att vara bjuden, man var välkommen och alla hade tid att sitta och prata bort en stund.

Kalas var hela byns angelägenhet och alla bjöd alla. Gästerna kom mest från socknen; där hade man de flesta släktingarna och vännerna. Bodde man långt bort var det svårt att komma med de kommunikationer, som fanns att tillgå.

Gemenskapen yttrade sig också på så vis, att alla hjälpte alla, med husbygge, slåtter eller vad man behövde hjälp med. Principen med tjänster och gentjänster tillämpades. Var det någon som aldrig hjälpte sin nästa, var det svårt för honom att själv få hjälp.

SOCIALT TRYGGHETSNET

I modern mening, i form av barn- och äldreomsorg, fanns det förr inget socialt trygghetsnät. De löste problemet på ett bra sätt genom undantagshusen. Sämre ställt var det för dem som var utan släktingar, de fick lita på någon bybos medlidande. Mer om dessa två sorters trygghetsnät längre ner på denna sida.

UNDANTAG

De gamla på gården, kunde efter överlåtandet av densamma, bo i en mindre stuga på gården, det så kallade undantaget. De äldre blev försörjda av barnen och gjorde nytta som barnvakt. På det här sättet löste man både barn och åldringsvården.

Jag tycker, att det är idealet, att både kunna ha föräldrar och barn hemma. Det måste ha känts tryggt för alla.

FATTIGHJON

Åldringsvården för dem, som inte hade några släktingar, var inte bra ordnad. Fattighjonen auktionerades ut till dem som ville ha minst i ersättning för att ta hand om dem. De flesta av hjonen kunde inte hjälpa till med någonting, de var således endast ännu en mun att mätta. Fattighjon förekom så sent, som i början av 1900-talet.

SJUKDOMAR OCH SJUKVÅRD

Vanliga sjukdomar förr var: kräfta, våra dagars cancer, barnförslamning, lungdot eller Tbc, som det också kallas och en del hjärtsjukdomar.

Alla dessa sjukdomar var obotliga och dessutom var några sorter av Tbc väldigt smittsamma.

Det närmaste sjukvård, som fanns att tillgå inom socknen, var den barnmorska, som fanns i Alsjöholm.

BARNMORSKA

I Alsjöholm fanns en barnmorska, som man fick hämta vid behov. Hon var även lite sjukvårdskunnig och kunde hjälpa till vid mindre blessyrer. Råkade man ut för något allvarligt, fick man söka läkare i Nybro.

Så sent som på 1930-talet föddes alla barn i hemmen. Både mor och barn löpte risk att drabbas av infektioner på grund av den bristfälliga hygien.

SERVICE

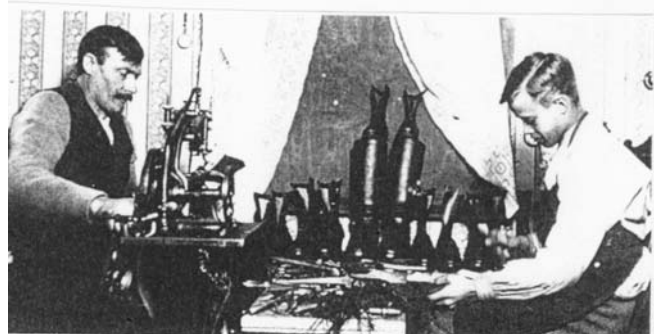
Förutom den här nämnda sjukvården, fanns den mesta servicen inom gångavstånd. Här vill jag bara kort nämna några.

Skomakaren hade fullt upp med att göra nya skor, men också av att laga gamla, väl slitna skor.

En byskräddare fanns det också. Det var ett stort ögonblick, när man för första gången fick gå till honom och ta mått till nya, fina kläder.

Byslaktaren hade mycket att göra, särskilt på hösten, då man slaktade djur för att ha mat under vintern.

Det här systemet med all nödvändig service i varje by, ledde till att fler i byn hade arbete.

AFFÄRER

Som mest har det funnits fem affärer samtidigt i socknen, det var under 1920-1940-talen.

Tre av dem låg i Alsjöholm och där fanns det mesta man behövde, t.o.m. kläder och stövlar. De andra två affärerna var mindre och där fanns bara det allra nödvändigaste såsom socker, salt, snus och snask. Av dessa bodar låg en i Lillaverke och en i Karstorp. I alla affärerna handlade man över disk, som bilderna på nästa sida visar.

Boden i Lillaverke.

Den sista affären i Alsjöholm lades ner i mitten av 1980-talet. Boden i Lillaverke stängdes 1949, men ersattes av en lite större bod, som drevs till 1967.

KAFÉERNA

Under 1940-talet fanns det två i Alsjöholm men det ena upphörde redan efter något år. Det som fanns kvar var ett kombinerat kafé och bageri. Där tillverkades wienerbröd, vetebröd och småkakor. Man kunde även beställa tårter. Serveringen och bageriet lades ner 1971.

POSTSTATIONEN

Poststationen låg i Alsjöholm och öppnades 1887. Den hade öppet måndag - lördag, kl. 08-09 och kl. 13-15. Posten hämtades med häst och vagn från Eskilsryd. Varje dag fick alla gå till posten och hämta sin post. Det sista brevet stämplades 1965.

I Lillaverke fanns det en brevbärare som cyklade till Nybro för att hämta posten. På tillbaka vägen delade han ut den.

TELESTATIONEN

En telestation startades på 1920-talet. I början var det 4-5 abonnenter och växeln var öppen mellan kl. 07-21.

AFFÄRSINTERIÖR FRÅN BÖRJAN AV 1920-TALET

MEJERIET

I början av 1920-talet startades ett mejeri i Alsjöholm. Bönderna turades om att köra dit mjölken med häst och vagn. Varje dag kom flera hästskjutsar från olika håll i socknen med mjölk. Mjölken kylde med hjälp av stora isblock, vilka man hämtade på någon sjö. För att isen inte skulle smälta under sommaren, täcktes den med sågspån, vilket isolerade.

Bönderna som lämnade mjölk kunde hämta smör och ost på mejeriet. Ingen lämnade mer mjölk än den som blivit över sedan man försett sig själv. 1947 gick man över från hästskjutsar till mjölkbil med spann. 1950 lades mejeriet ner och mjölken fick transporteras till Nybro istället.

Smedjan i Lillaverke

FABRIKER

"Fabrik" är kanske inte den bästa benämningen, men här kallar jag dem för det. I början av 1890-talet fanns det ett ullspinneri och färgeri i Anebo kvarn. Liksom namnet antyder fanns det en kvarn där också, vid vilken det senare har funnits en såg.

Sågar har även funnits i Lillaverke, Kroksjö och Rössjömåla. Den sistnämnda drevs med hjälp av en lokomobil.

I Alsjöholm har man kunnat lägga taket med tegel av cement, då det fanns en liten fabrik som tillverkade taktegel i samhället.

Alsjöholm har även, till för bara några år sedan, haft en bobinfabrik, med 3-4 anställda.

Smedja fanns det en liten i Lillaverke, där man kunde få saker gjorda eller lagade, t.ex. hästskor, borrar och plogblad.

GAMLA MÅTT OCH VIKTER

Här följer en liten förteckning över några av de vanligaste måtten och deras värde:

Rymdmått våta varor

- 1 kvarter - 32,7 cl
- 1 stop - 1,3 l
- 1 fjärding - 15,6 l
- 1 tunna - 125,6 l

Ytmått

- 1 kvadratfot - 882 cm²
- 1 tunnland - 4936 m²
- 1 kappland - 154,3 m²

Torra varor med råge

- 1 kanna - 2,6 l
- 1 fjärding - 18,32 l
- 1 skäppa - 36,6 l
- 1 spann - 73,3 l
- 1 tunna - 146,6 l
- 1 famn ved - 3,14 m³

Längdmått

- 1 tum - 2,47 cm
- 1 tvärhand - 8-10 cm
- 1 fot - 29,7 cm
- 1 aln - 59,4 cm
- 1 famn - 1,78 m
- 1 fjärdingsväg - 2672 m
- 1 lantmil - 10 689 m

Vikter

- 1 korn - 42,5 mg
- 1 lod - 13,28 g
- 1 skålpund - 425 g
- 1 skeppspund - 170 g

PENGARS VÄRDE

Pengar förr, var mycket mer värda, än de är nu. Nu försvinner de låga valörerna och inte många letar efter tappade småpengar. Förr var varje öre betydelsefullt och respekten för pengar var större än nu, troligtvis för att det inte användes så mycket pengar utan mer naturahushållning.

Pengar kunde man få genom att sälja kreatur på marknader eller till uppköpare, som i sin tur sålde djuren vidare. Skogen, som nu är så värdefull, var inte värd något förr.

För fem öre kunde man köpa en stor karamellstrut och 1 krona var en drängs dagslön. Sparade man riktigt duktigt, fick man ihop pengar till en cykel. En sådan kostade 100 kronor, men var en bra investering, med tanke på de transportmöjligheter som stod buds.

MIN HEMBYGD – OSKAR SOCKEN

Jessica Lindwall, 1991

PRISEXEMPEL

Här följer lite prisexempel i kronor, men först måste vi se den ungefärliga dagsinkomsten.

1870 dräng 0:90 industriarbetare 1:50
1912 man 2:70 kvinna 1:60 industriarbetare 4: -
1930 i genomsnitt ca 9:15
1966 ca 80: - före skatt
1976 ca 185: - före skatt
1991 ca 500: - före skatt

Vara	1870	1912	1930	1966	1976	1991
1 kg smör	1:59	2:27	2:84	7:44	13:60	43:80
1 l mjölk		0:08	0:08	11:02	1:50*	7:00¤
1 tjog ägg	0:75	1:61	2:11	5:90"	9:95"	29:60"
1 kg fläsk	0:82	1:23	2:10	-	-	62:90
1 kg sill	0:20	0:36	0:67	4:75	17:50	12:90
1 ko	75: -	-	-	1400: -	3200: -	9000: -

– tyvärr framgick ej dessa priser

* subventionerad med 1:40/l

¤ mjölksubventionen bort 1/1 -1991

" 1 kg

KRINGVANDRARE

Till kringvandrarernas skara räknades luffare, tattare, zigenare och gårdfarihandlare. De sistnämnda gick omkring och sålde tyger och diverse andra småsaker. De var ett välkommet avbrott i vardagen, särskilt omtyckta av barnen.

Luffarna vandrade vida omkring och de återvände ofta till samma gårdar. Många av dem drog på ett positivt, med vilket de förnöjde dem de kom till. Luffaren bad om lite mat och en sovplats i ladans hö och dagen efter fortsatte han sin färd mot nya, okända mål.

Mindre sedda gäster var tattare och zigenare, vilka tiggde och ibland försvann en och annan höna från gården, där de slagit läger

STRAFF

Det fanns ett ting i Vassmolösa - Södra Møre Häradsrätt, där man dömde i tvistemål, eller där orätt var begången.

Brottsligheten var inte så stor förr, som den är idag. Det berodde nog på, att respekten för andras egendom var större - man visste hur man behövde det lilla man själv hade.

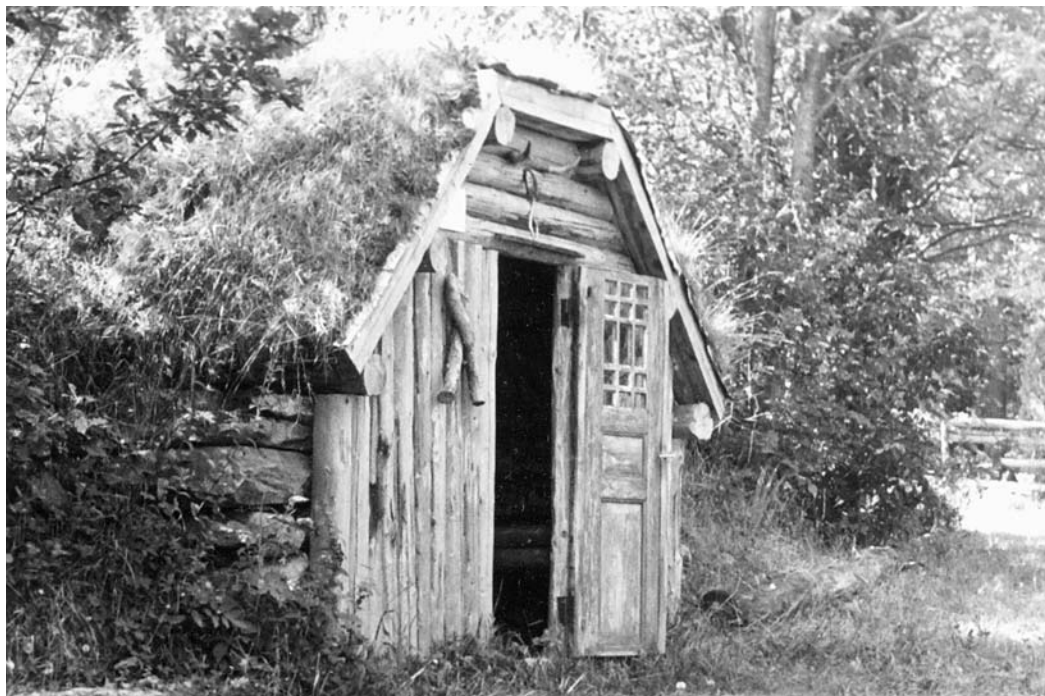
Kommunikationerna var inte så utvecklade som nu, det var svårt att komma långt bort efter förövat brott. Risken att fångas var stor och det fick nog många att avstå.

Själva straffen var hårdare än nu, det skulle verkligen märkas, att det man gjort inte var rätt. Straffen i sig skrämden också några från att hamna på fel sida om lagen.

BOENDE GENOM TIDERNA

JORDKULOR användes under 1800-talet och längre tillbaka. Det var inte bara en håla, utan lite mer ordnat. Jordkulans inredning var knapp, ofta bestod den endast av en brits och en eldstad. Det var inte bönder eller torpare, som bodde så här, utan det var de som var utstötta eller enstöringar. Jordkulorna låg långt in i skogarna, där det var långt till bebyggelse och nära till jakt, fiske och naturen.

MIN HEMBYGD – OSKAR SOCKEN

Jessica Lindwall, 1991

BACKSTUGAN var större och rymligare än jordkulan. Namnet har den fått, för att den på tre sidor var ingrävd i en backe. I dem bodde man familjevis och inredningen var lite mer omfattande, än i jordkulan. Den bestod av en murad eldstad, väggfasta britsar, husgeråd och kanske en spinnrock.

Backstugan påminner lite om en jordkällare och var vanlig här i trakten under 1800-talet. Under vintern höll sig backstugan varm, men när tjälen gick ur jorden blev den väldigt fuktig, vilket orsakade en del sjukdomar, förkylning till exempel

MIN HEMBYGD – OSKAR SOCKEN

Jessica Lindwall, 1991

TORP var den vanligaste boendeformen under hela 1800-talet och i början av 1900-talet.

Ett torp bestod av ett rum, en kammare och ett kök med en stor bakugn i. Det man nu kan se av gamla torp, är en hög med sten, vilken alltså är rester av en bakugn.

Till torpet hörde oftast en liten ladugård, med plats för några kor, lite höns och en gris. För att klara sig, var torparen tvungen att göra dagsverken hos bonden, på vilkens mark man bodde.

Inte sällan var torparen en före detta dräng, som gift sig med en av gårdens pigor och så fått en bit mark att bygga ett litet torp på. Ju fattigare de hade det i torpet, desto fler barn hade man.

PARHUSET bestod av två våningar, med upp till åtta rum sammanlagt och ett stort kök. Huset byggdes av timmer och man anlidade en byggherre, som hade huvudansvaret för byggandet. Dock var det grannar och släktingar, som hjälpte till att bygga. En gård var ett tecken på, att det var ett välbärgat ställe. Det fanns ett 20-tal gårdar i Lillaverke, nu finns bara några bevarade och av dem är det endast ett fåtal som används.

VÄRLDSKRIGEN

Trots att det aldrig var krig i Sverige, var beredskapen hög och det märktes att inte allt var som det skulle.

Under båda krigen fick man bara köpa en viss mängd varor, beräknat på hushållets storlek. Alla hushåll fick ransoneringskort och den som inte hade det med sig till affären, fick gå hem utan mat.

Många är de, som fick rycka in och vara beredda att försvara Sverige. I stort sett alla män var uttagna i försvaret och de fick ligga ute många månader. När de väl kommit hem, dröjde det inte länge, förrän de blev inkallade igen.

Alla dessa år, under ovisshet och krigshot, tog hårt på människorna och på jordbruket. Eftersom inte männen var hemma, blev det inte så mycket med skördarna och det gjorde inte situationen bättre.

Ransoneringskort

TEKNIKENS UNDER

Den tekniska utvecklingen har, bara under de senaste 50-60 åren, gått otroligt fort, kanske till och med för fort. Mina morföräldrars generation har fått vara med om mer omvälvande händelser, än kanske någon annan generation. Här vill jag bara nämna några.

- 1928 såg morfar luftskeppet Italia, som var på väg till Nordpolen, men havererade på Spetsbergen. Det var den första expeditionen, som företogs till Nordpolen.
- Morfars far ägde en av de första bilarna i socknen; en bensindriven T-Ford. Denna köpte han i början av 1930-talet. Under kriget drevs bilarna med hjälp av gengas, vilken orsakade en hel del otäcka olyckor.
- I början av 1940-talet, satte morfars far upp en vindflöjel på ladugårdstaket. Denna laddade fyra batterier och så länge det blåste fick de elektricitet både i huset och i ladugården.
- Telefon installerades också under 1940-talet. Tre hushåll delade på en linje.
- 1945 installerades elektricitet hos mormor och morfar. Det var en stor lättnad, att slippa fotogen och karbid, vilka varit de huvudsakliga ljuskällorna. När jag talade med mina morföräldrar om detta, sa mormor: "Det var, som att komma till himlen, så ljust blev det, när de satte in elektriciteten."
- Television fick de i början av 1960-talet. Då var den svartvit, färg blev det inte förrän omkring 1970.
- 1969 hände något som de flesta av oss känner till; månlandningen och Neil Armstrongs välkända ord: "Ett litet steg för en människa, men ett stort steg för mänskligheten." Detta följde de flesta med spänning, i direktsändning den 21 juli 1969.

AVSLUTNING

Jag vill sluta detta arbete, med några tankar om livskvalitet och om framtiden.

– Jag tror, att vi har förlorat många av livets ljusa stunder, genom vår nutida "isolering". Vi har helt enkelt inte tid, eller kraft, att orka bry oss om varandra. "Sköt dig själv och skit i andra", har blivit något av en paroll för vårt folk.

Vidare tror jag, att de som levde förr, var gladare och uppskattade livet på ett helt annat sätt, än vi gör idag. Det var säkert inget lätt liv de levde, med hot om svält och svåra sjukdomar, men just det, att människorna levde så nära varandra och tog hand om varandra, tror jag ledde till ett väldigt rikt och meningsfullt liv - mitt i all fattigdom och avsaknad av alla tekniska "prylar", som finns nu och som ingen vill vara utan.

Om framtiden vet vi intet, men plats för tankar finns det alltid. Jag hoppas, att människan inom en snar framtid, hittar tillbaka till naturen och inte behöver stressa ihjäl sig. Med andra ord; att det går tillbaka lite och då får vi offra något av vår standard, men jag tycker, att det är värt det.

När jag talade med mina morföräldrar om framtiden visade det sig, att mormor och jag funderade i samma riktning, medan morfar trodde, att den utveckling, som har börjat gå fortare och fortare, bara skulle öka i hastighet.

Vad vi än tror, eller hoppas, får vi alla försöka leva så, att vi trivs med oss själva och med vårt liv.

KÄLLFÖRTECKNING

- Stora boken om livet förr Ica-förlaget
- Livstecken nr.2 1990
- Kulturminnesvård i Nybro kommun Nybro kulturnämnd 1988
- Sveriges bebyggelse landsbygden Kalmar län III Bokförlaget Hermes AB 1958
- Barometern 14 maj 1930
- Gårdfarihandel i Norden Göran Rosander LT:s förlag 1980
- Landsbygd Stadsbygd Hembygd Arne Collmo Esselte studium 1980
- Seder & Bruk om hösten Liber Läromedel 1977

Vi tackar Jessica Lindwall för att hon delar med sig av sitt specialarbete från gymnasietiden.
Gunvor och Jan-Erik Johansson

Detta dokument finns på Oskars hembygdsförenings hemsida www.hembygd.se/oskars under rubriken Oskarsboken.

*Stöd
hembygdsföreningens
dokumentationsarbete
genom att sätta in ett
bidrag på vårt
bankgiro:
285-7498*